

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2007-2008

Yoksullukla Mücadeleden Ne Anlıyoruz?

Ayşe Buğra

“Yoksulluk ve yoksullukla mücadele” konusu, günümüzde bütün dünyada ve Türkiye’de çok sıcak bir soru olarak karşımızda duruyor. Önce “yoksulluk” kavramından ne anladığımızdan bahsetmek istiyorum. İnsanların kendi kişisel özelliklerinden, doğal koşullardan ya da savaş gibi insan eliyle yaratılan koşullardan ötürü geçimlerini sağlayamaz hale gelmeleri olarak tanımlanabilen yoksulluk kavramı, tarihin her döneminde bütün toplumlarda rastlanan bir olgudur. Bugünse yoksulluktan bahsederken özellikle 16. yüzyılda Avrupa’da kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte yaşanmaya başlayan, belki de “modern yoksulluk” diyebileceğimiz bir olgudan söz ediyoruz.

Modern yoksulluk, kapitalizmle birlikte tarımın çözülmesi, insanların topraktan kopması, şehirlerde insanların yeni ortaya çıkmaya başlayan sanayi sektörüyle, ulaşım ve hizmet alanlarında çalışmaya başlamalarıyla, bu sektörlerdeki istihdamın da belirsiz, kopuk ve devamlı bir geçim sağlamaktan uzak niteliğiyle ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, insanların topraktan kopmadan yaşadıkları toplumlarda var olan geleneksel bağların kent ortamında çözülmeye başlamasıyla birlikte geleneksel dayanışma biçimlerinin, aile yapılarının artık bireye yeterli güvence sağlayamamasıyla ilgili bir kavramdır. Özellikle 2006 yılında yaşanan devrim niteliğinde, tarihi önemi olan bir gelişmeyi göz önüne alırsak, sözünü ettiğimiz modern yoksulluk olgusunun ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. 2006 yılında, ilk defa bütün dünyada kırsal nüfus ile kentsel nüfus birbirine eşitlendi. Dünya tarihinde ilk kez yaşanan bu durum, üzerinde düşünüldüğünde gerçekten baş döndürücü önemde sonuçlar doğurdu.

Tarımın çözülmesiyle birlikte kentlere gelen insanların buralarda sanayi ve hizmet gibi sektörlerde düzenli gelir getiren bir iş bulmaları son derece zorlaştı.

Bugün dünya çapında çalışanların çok büyük bir kısmı kayıt dışı sektörde istihdam ediliyor. Bu oran gelişmemiş ülkelerde %80’e, az gelişmiş ülkelerde %40’a, daha gelişmiş olan Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika’da %15’e kadar çıkabiliyor. Güvensiz bir istihdam anlamına gelen kayıt dışı sektörde çalışmak, geçimle istihdam arasındaki ilişkinin çok zayıflamış, hatta belirsizleşmiş olduğu bir durumdur.

Bütün dünyayı etkileyen yoksulluk böyle bir ortamda ortaya çıktı. Bugün yoksulluktan bahsederken küresel ısınma sonucunda yaşanan iklim değişikliğine bağlı olarak tarımda ortaya çıkan sorunlardan hiç söz etmiyorum; zira bu, üzerinde önemle durulması gereken ayrı bir konudur. Üzerinde durduğumuz, tarihsel bir gelişme sonucu ortaya çıkan yoksulluktur.

Türkiye’de 1980’den bu yana tarımda istihdamın büyük bir hızla azaldığı görülüyor. 1980’de %50’nin üstünde olan tarımsal istihdam oranı, 2006’ya geldiğimizde %27’ye düşmüş durumda; yani 25 sene içinde ciddi bir düşüş gerçekleşti. Bununla birlikte sanayide istihdam oranında küçük bir artış oldu; asıl önemli artış ise hizmet sektöründe yaşandı.

Çok önemli bir sonuç da iş gücüne katılım ve istihdam oranında gözleniyor. 15-65 yaş arası nüfusun ne kadarı işsiz olarak veya çalışarak iş hayatının içinde? Ya da istihdam oranı dediğimiz zaman çalışabilecek yaştaki 15-65 yaş arası nüfusun ne kadarı gerçekten çalışıyor? 1988’den itibaren elimizde bulunan güvenilir istatistiklere baktığımızda bu oranlarda önemli bir düşüşün olduğunu görüyoruz. Çalışabilecek yaşta olup da çalışabilenlerin toplam istihdam oranı erkeklerde 1988’de %75 iken, 2006’da %64’e, kadınlarda %31’den %22’ye düşüyor. Türkiye’de çalışabilecek yaştaki kadınların sadece %22’sinin istihdam edildiğini gösteren bu oran dünyadaki en düşük oranlardan biri; kadınların çalışması ve ekonomik hayata katılması açısından Türkiye, dünya sıralamasında en sonlarda yer alan ülkeler arasında yer alıyor. Bu da üzerinde durulması gereken başka bir konu. Şehirlere baktığımızda, istihdam oranının hem erkekler hem de kadınlarda daha düşük olduğu görülüyor. Kadınlarda bu oran %16,7 düzeyinde. Dünyadaki durumla karşılaştırıldığında bunun gerçekten çok çarpıcı bir istatistik olduğu söylenebilir. Şehir bazında bakıldığında daha da çarpıcı bir biçimde ortaya çıkıyor. Örneğin, elimizdeki son verilerin kaynağı olan 2000 yılı nüfus sayımına göre, Konya, Gaziantep gibi oldukça zengin, gelişmiş, sosyoekonomik düzeyi yüksek şehirlerde 15-65 yaş arası kadınların istihdam oranı %7’nin altında. (Konya’da %7’nin biraz üzerinde, Kayseri’de ise yaklaşık %8) Bu oranlar kadınların, çalışma hayatının dışında kaldıklarını gösteriyor.

Bütün bunlar yoksulluktan söz ederken önemli sonuçlar olarak karşımıza çıkıyor. İşsizlik, çalışma hayatına katılamamak, yoksulluğun önemli bir boyutu olsa da tek boyutu değil. Pek çok boyutu olan yoksulluk, yalnızca gelirle veya işsizlikle ilişkilendirilemez; diğer bir deyişle, çalışarak yoksulluktan kurtulmanın otomatik bir süreç olmadığı söylenebilir. İnsanlar çalışıyor, fakat yoksulluktan kurtulamıyorlar. Bu durum bütün dünyada böyle. Örneğin ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) 2007 yılında verdiği istatistiklere bakıldığında bütün dünyada çalışanların beşte birine yakın bir bölümünün günde 1 doların altında bir gelirle geçindiği anlaşılıyor. Bu insanlar çalışıyor, ama tam anlamıyla yoksullar; çünkü 1 doların altında bir gelir ciddi bir yoksulluk durumudur. Dünyada bir işi olup da çalışan insanların yarısına yakını, 2 doların altında bir gelirle geçiniyor. Burada meselenin istihdam yaratmak değil, sosyal güvencesi olan ve insanların geçinmelerine yetecek bir gelir sağlayan iyi işler yaratmak olduğu anlaşılıyor. Türkiye'deki duruma baktığımızda bunun hiç de böyle olmadığını görüyoruz. Ülkemizde tüm çalışanların %50'si kayıt dışı sektörde istihdam ediliyor; imalat sanayiinde çalışanların ise üçte biri kayıt dışı olarak çalışıyor. Bunun sonucunda sadece emeklilik ve sağlık haklarından yararlanamamak gibi sorunlar doğmuyor; ücretin zamanında ödenmemesinden, çok zor, tehlikeli ve sağlıksız koşullarda çalışma durumuna kadar pek çok sorun beraberinde geliyor.

Son zamanlarda Tuzla tersanelerinde yaşanan çok acı ölüm vakaları gördük. Bütün bunlar biraz da yaratılan işlerin niteliğiyle ilgilidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, yoksulluğun çözümü istihdam sağlamakta değil, iyi işler yaratmaktadır. Türkiye'deki yoksulluk istatistiklerine bakıldığında böyle bir durumun ortaya çıktığı açıkça görülüyor. Türkiye İstatistik Kurumu'nun uyguladığı hane halkı bütçe anketlerine göre, yapılan çeşitli yoksulluk tanımları arasında en yaygın kullanılanı gıda ve gıda dışı tüketim harcamalarını içeren, bir eşğin altında kalanlarla ilgilidir. 4 kişilik bir aile için bu eşik, 567 YTL'lik aylık tüketim harcamasına tekabül ediyor; başka bir deyişle 4 kişilik bir ailenin aylık tüketim harcamaları eğer 567 YTL'nin altındaysa aile yoksul kabul ediliyor. Bu hesaba göre Türkiye'de %18 olarak belirlenen yoksulluk oranı, sayısal olarak yaklaşık 13 milyonluk bir kitleye karşılık geliyor; bu da çok ciddi bir yoksulluk durumuyla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor.

Burada enteresan olan, yoksulluğun, işsizler kadar, çalışanlar arasında da çok yüksek oranda ortaya çıkmasıdır. Türkiye’de nüfusun %18’i, çalışanların ise ortalama %16’sı yoksul. Bununla birlikte her türlü çalışan değilse de belirli çalışan grupları için yoksulluk oranının daha da yüksek olduğunu görüyoruz. Örneğin yevmiyeliler arasında yoksulluk oranı %29’a yaklaşıyor. Kendi hesabına çalışanlarda %22’ye, ücretsiz aile işçilerinde -özellikle tarımda çalışan kadınlar- %32’ye ulaşıyor. Burada bir kere daha istihdam yaratmanın yoksullukla mücadelede tek başına bir anlam taşımadığı, çünkü yoksulluğun sadece çalışmayla ilgili bir sorun olmadığı görülüyor. Örneğin bir insan, yaşlılığında aç açık kalıp kalmayacağını, hastalandığında sağlık hizmetlerine ulaşip ulaşamayacağını, çocuklarına iyi bir eğitim imkânı sağlayıp sağlayamayacağını biliyor mu? Bütün bunlar yoksulluğu tanımlayan çeşitli unsurlar. Bu açıdan baktığımızda da Türkiye’de çok karanlık bir tablo görüyoruz. Sosyal güvenlik sistemimizin korporatif, yani sosyal hakların vatandaşlık üzerinden değil, çalışmayla bağlantılı olarak sağlandığı bir sistem olmasından dolayı çalışanların enformel sektördeki %50’si bu haklardan yararlanamıyor ya da ancak bir yakını vasıtasıyla -büyük ölçüde kadınların eşleri üzerinden- yararlandıkları haklar olarak ortaya çıkıyor. Bununla birlikte Türkiye’de sosyal güvencesi olmayan yoksullar, gerçekten yoksul olduklarının kanıtlanması üzerine yeşil kart yoluyla sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyorlar. Bu, 1992’de yürürlüğe girmiş çok iyi bir uygulama. Öte yandan Türkiye’de nüfusun üçte birinin yeşil kart dahil hiçbir sağlık güvencesi olmadığı görülüyor. Bu oranın büyük bir kısmı yoksul olma statüsünü kazanmadıkları, bir kısmı da kendi hesabına çalışanları kapsayan Bağ-Kur’a primlerini ödeyemedikleri için sağlık hizmetlerinden faydalanamıyor.

İstanbul’un da aralarında olduğu toplam dokuz kentte yaptığımız yeni bir yoksulluk araştırmasında, bu şehirlerin en yoksul mahallelerinde oturan insanların istihdamla ilişkisini ve sosyal güvenceye sahip olup olmadıklarını inceledik. Örnekleminizde en yoksullar arasında yeşil karta sahip olanların oranının Türkiye oranının üzerinde olduğunu gördük. Diğer bir deyişle, sosyal güvencesi olmayanların oranı Türkiye ortalamasının altındaydı. Bu da bize, sosyal güvencesi olmayan kesimin en yoksul kesim değil, onun bir üstündeki kesim olduğunu gösteriyor. Bunun sosyal güvenlik reformu açısından da çok önemli bir bulgu olduğu kanısındayım.

Yoksulluktan bahsederken eğitim çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkıyor; çünkü eğitim imkânı yoksulluğun nesilden nesile aktarılan bir sorun olarak ortaya çıkmasını engelliyor. Çocukların okula gitmesi, yoksulluk tuzağının içinde hapsolüp kalmamaları son derece önemli.

Burada Türkiye bağlamında karşılaştığımız manzaraların çok iç açıcı olmadığı görülüyor. Türkiye’de eğitim harcamalarının, özellikle kamu eğitim harcamalarının gayrisafi milli hasılaya oranı oldukça düşük. Burada ortaya çıkan asıl sorun ülkede genç bir nüfusun olması. Ülkemizde 0-19 yaş arası nüfus çok yüksek ve toplam kamu eğitim harcamaları bu nüfusa bölündüğünde elde edilen rakam 300 euro’nun altında. Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında oldukça düşük olan bu rakam, Yunanistan, İspanya, İtalya gibi ülkelerde 3000 euro’nun çok üstünde. 2003 yılına ait bu rakamlarda bugün çok büyük bir değişiklik olmadığı kanısındayım. Nesilden nesile aktarılan bir sorun olarak yoksulluk, eğitimle doğrudan ilgili bir sorun. Bununla birlikte burada sadece eğitim harcamalarının söz konusu olmadığını söylemek gerekiyor. Eğitim harcamaları artırılarak önemli bir yol katedilebilir, ancak bunun ötesinde de birtakım çalışmaların yapılması, örneğin özel koşullara sahip olan bazı çocukların bu durumlarıyla ilgilenilmesi gerekiyor. Bunlardan anadili Türkçe olmayan Kürt çocuklar son derece önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bu çocukların diğer çocuklar gibi okula intibak etmesi mümkün değil; dolayısıyla onların özel bir durumu olduğunun kabul edilerek dikkate alınması ve eğitimin buna göre düzenlenmesi son derece önemli bir konu. Aynı durum Roman nüfusun çocukları için de söz konusu. Bu çocuklar için özel çalışmaların yapılması, bu sorunlarla ciddi olarak ilgilenilmesi, fakat bunu yaparken de çocuklar arasında sınıflandırmaya neden olacak uygulamalardan kaçınılması, bu konuda hassas davranılması gerekiyor. Yani çocukların “Kürt” veya “Roman” oldukları için kendilerine “farklı” davranıldığını hissetmemeleri büyük önem taşıyor. Fakat ne yazık ki bu tür çalışmalar yapılmıyor. Yoksul çocukların tamamının okula intibakı çok zor.

Sosyal Politika Forumu’nda “çocuk yoksulluğu” üzerine çalışan grubumuzun anlattığı hikâyeler arasında ders dinlerken aklımdan bayılan çocuk hikâyeleri var! Bugüne kadar çok yaygın bir şekilde rastlanan bu durum, önümüzdeki sene çok daha fazla görülecek; çünkü dünya krizi dolayısıyla düşen büyüme oranları Türkiye’yi ve dolayısıyla çocukları etkileyecek. Bunu önlemenin çok net ve dünyanın pek çok ülkesinde başarıyla uygulanan bir yolu var: Okullarda çocuklara yemek vermek. Türkiye’de henüz gündeme gelmemiş olan bu yöntem bu yıl uygulamaya geçilmezse, gelecek sene çok ciddi bir “çocuk açlığı” konusuyla karşı karşıyayız demektir.

Aynı şekilde ziraat işçilerinin çocukları meselesi var. Ziraat işçilerinin aşağı yukarı % 12’sini mevsimlik işçiler oluşturuyor. 1 milyonun üzerinde bir sayıya karşılık gelen bu oran çocukları kapsamıyor; halbuki mevsimlik ziraat işçileri, buldukları yerden dört aylığına

başka yerlere çalışmaya giderken, hem çocuklar tarımda çalıştıkları, hem de onları bırakacak yerleri olmadığı için çocuklarını da beraberlerinde götürüyor. Dört ay boyunca okuldan uzak kalan bu çocuklar geri döndüklerinde okula intibak etmekte zorlanıyor.

Eğitim-Sen 2007’de, mevsimlik işçiliğe giden çocukların okula döndüklerinde neyle karşılaştıklarına ilişkin bir araştırma yaptı ve burada çocukların tanıklıklarına da başvurdu. Buna göre tüm çocukların sıkıntılarının aynı olduğu ortaya çıkıyor: “İntibak edemiyorum, uyamıyorum, derslerime yetişemiyorum, arkadaşlarım benimle oynamıyor, benimle alay ediyorlar vs.” Mevsimlik ziraat işçilerinin çocuklarının durumu tam bir sosyal dışlanma sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Aslında her ortaya çıkışında yoksulluğu tanımlayan durum sosyal dışlanma, yani insanın içinde yaşadığı topluma, o toplumun eşit bir ferdi olarak katılamaması sorunudur. Yoksulluğu bu şekilde algıladığımızda yoksullukla mücadele yöntemlerini de biraz olsun tanımlamış oluyoruz. Bu yöntemlerin sosyal içermeye, yani insanların toplumdan dışlanmalarının önlenmesine ve topluma eşit bireyler olarak entegre edilmelerine yönelik olması, bununla birlikte fertlerin kendi konumlarından ve niteliklerinden kaynaklanan özel sorunlarını da dikkate alması gerekiyor.

Bireylerin eşit şartlarda topluma katılmasına yönelik sosyal politika önlemleri, İkinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa’da çok açık bir biçimde gündeme geldiğinde bunu tartışan en önemli düşünürlerden biri T. H. Marshall idi. Marshall 1952’de “Vatandaşlık ve Sosyal Sınıf” adıyla yayımladığı makalesinde vatandaşlık haklarından ve eşit vatandaşlık statüsünü gerçekleştirmeye yönelik sosyal politika önlemlerinden bahseder. Avrupa’da refah devletinin temelini oluşturan bu önlemler, 1970’lere gelindiğinde çeşitli açılardan eleştirildi. Bir kısmı söz konusu önlemlerin, her şeyi piyasaya bırakma taraftarı olduğuna, bir kısmı da eşit vatandaşlık fikrinin içinin doldurulmadığına yönelik olan bu eleştiriler özellikle feministlerden geldi ve feminist düşünürler, refah devletiyle ilgili teorik tartışmalara çok önemli katkılarda bulunarak şunu gösterdi: Çalışma hayatına eşit katılım veya eşit ücret gibi birtakım haklar verildi; ancak kadının özel durumu, aile içindeki sorumlulukları, çocuk bakıyor olması dikkate alınmadığı ölçüde, bu “eşit vatandaşlık” kavramının hayata geçmesine imkân yok. Eğer siz kadınlara çocuk bakımına yönelik kamu hizmeti sağlamaz, analık izni vermez, kadının ailevi sorunlarını dikkate alan düzenlemeler yapmazsanız, kadın çalışma hayatındaki konumunu koruyamaz ve verilen fırsatlardan yararlanamaz.

Bunun anlaşılması, refah devleti uygulamalarında da ciddi dönüşümlere yol açtı; kadınlara yönelik politikalar çok daha ciddiyetle ele alındı. Fakat burada da birtakım sorunlar görülmeye başlandı. İskandinav ülkelerinde kadınlara çok önemli bir kararla üç seneye varan analık izinleri verildi: Buna göre kadın istediği takdirde üç seneye kadar ücretinin belirli bir kısmını alarak analık izninden yararlanabiliyordu. Bu, feministlerin çok ciddi bir kazanımı olarak değerlendirildi. Fakat aradan biraz zaman geçince bunun pek de eşitliğe yönelik işlemediği görüldü; çünkü üç sene izin alıp işine geri dönen kadın aynı yerden başlayamıyordu. Çalışma hayatının yapısı içerisinde çok ciddi bir farklılaşmaya yol açan bu durum üzerine düşünüldü ve başka bir çözüme gidildi: Analık izinleri “ebeveyn izni” olarak değişti ve hem erkeklere hem de kadınlara verilen bir izin haline geldi; ancak erkekler önceleri bu izni kullanmadı. Bu durum toplumda yavaş yavaş bir dönüşüm yarattı. Kadınlar bugün Avrupa başta olmak üzere dünyanın her yerinde -Türkiye’den çok farklı olarak- iş gücüne yoğun olarak katıldı; çalışma hayatında çok önemli bir yer edindiler, bazı alanlarda çoğu zaman erkeklerden daha başarılı oldukları için aile stratejisi ve aile bütçe planlaması açısından kadının çalışıp erkeğin izin alması daha anlamlı bir hale geldi. Bütün bunlar bize, toplumda eşit vatandaşlardan söz edebilmek için insanların özel durumları üzerinden politika üretilmesi, ama bunun başka tür dışlanmışlara yol açmadan yapılması gerektiğini gösteriyor.

Bu gelişmelere rağmen, sosyal politikalar konusunda bir anlaşmaya varıldığı söylenemez. Bugün pek çok yerde sivil toplum kuruluşlarının sosyal politika ve özellikle yoksullukla mücadele alanında çok önemli bir rol oynayabileceği fikri gündemde. Burada bir çeşit eski usul yardımseverliğin gündeme geldiği görülüyor. Özellikle devletle sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği yoluyla sosyal hizmet sağlamak, yoksullukla mücadele etmek gibi yaklaşımlar çok ciddi bir biçimde gündeme geliyor. Bu, bazı açılardan son derece sorunlu bir durum yaratıyor; çünkü “yoksullukla mücadele”den kastettiğimiz, insanın diğerleriyle eşit koşullarda topluma katılmasıdır. Eğer o insan bunu eğitim, sağlık, emeklilik, asgari gelir desteği gibi haklar üzerinden değil de bir gönüllülük girişimi üzerinden alırsa, bir hayırseverlik nesnesi haline gelip tamamıyla eşit vatandaş olmanın dışında bir konuma itilmiş olur.

Burada ikinci sınıf, yardıma muhtaç bir kitle yaratmış olma tehlikesiyle karşı karşıya geliyoruz. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynaması konusuna son derece dikkatli bir şekilde yaklaşılması gerekiyor. Bunun yarattığı ikinci bir sorun, sivil toplum kuruluşlarının asli işlevlerine yönelik olarak ortaya çıkıyor.

Avrupa örneğine bakıldığında, yoksullukla mücadelede büyük bir rol oynayıp konuya önemli katkı sağlamış sivil toplum kuruluşlarının olduğu görülüyor. Örneğin ulusal ağların tepesinde bir Avrupa ağı olarak ortaya çıkan “Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı”, Avrupa ülkelerinde yoksullukla mücadele alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmenin yanı sıra, her Avrupa ülkesinde hem yoksulluğun ampirik gerçekliğini, hem de yoksullukla mücadele politikalarını yakından izliyor. Bununla beraber Avrupa Komisyonu nezdinde lobi faaliyetleri yürütüyor. Örneğin Avrupa Komisyonu’nun, asgari gelir desteği kararı gibi bazı kararları bir hak olarak benimsemiş olmasında Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı’nın çok önemli bir rol üstlendiğini biliyoruz. Avrupa Komisyonu ve Birleşmiş Milletler nezdinde faaliyet yürüten başka bir sivil toplum kuruluşu “FEANTSA” ise evsizlere yönelik çalışmalar yapıyor. Gözlemci statüsünde bulunan kuruluş, evsizlikle ilgili politikaların ne olup ne olmaması gerektiğini, evsizliğin sadece sokakta yaşayanlarla ilgili bir durum olmadığını, aynı zamanda sahip oldukları veya oturdukları evin bakımını yapamayan, o evi ayakta tutamayanların da sorunu olarak ele alınması gerektiğini gündeme getiriyor ve bu alandaki politikaları yönlendirmekte çok ciddi etkisi olan lobi faaliyetlerini yürütüyor.

Özellikle yoksullukla mücadele gibi bir alanda sivil toplum kuruluşlarının böyle bir lobicilik işlevi yürütmeleri çok önem taşıyor; çünkü yoksulluğun tanımlarından biri de “insanların sesinin olmaması, derdini anlatamaması” olarak karşımıza çıkıyor. Yoksulların sokağa çıkıp hak aramaları mümkün değildir; dolayısıyla birilerinin bu sorunun üstüne gitmesi ve onlar adına hak talebinde bulunması, bunu yaparken de onlarla irtibat halinde olunması son derece önemli. Burada büyük bir rolü olan sivil toplum kuruluşları, çalışmalarını, devletin yapması gereken işleri üstlenerek, insanlara yardım ederek ya da sosyal hizmetler sağlayarak yürütmeye başladıklarında lobicilik faaliyetleri yerine getirilemiyor ve ihmal ediliyor. Sivil toplum kuruluşlarının devletle çok yakın işbirliği içinde çalışmaları da sosyal hizmet sunumunda ya da yoksullukla mücadele alanında lobicilik faaliyetlerinin yapılamaz hale gelmesine neden oluyor; çünkü devletle ilişkiler bunu engelliyor. Bunlar son derece ciddi ve Türkiye’de henüz farkında olunmayan sorunlar.

Türkiye’de tarihimizden, Osmanlı vakıf geleneğinden, hayırseverlikten, Müslüman olarak zekât kurumundan gelen ve ucu tek parti dönemine dayanan, devletle işbirliği içinde çalışarak yoksullukla mücadele eden gönüllü kuruluş anlayışı çok güçlü olduğu ve bunlar birbirleriyle eklemlendiği için çok ciddi bir hayırseverlik furyası yaşanıyor.

Bu hayırseverlik furyası da sosyal hak bilincinin yayılmasına ve sosyal içermeye yönelik politikaların gündeme gelmesine engel olabiliyor.